

Dat hebben we gehad

Robert Graves

Dat hebben we gehad

Vertaald door
Guido Golüke

Ambo|Amsterdam

Eerste druk 1980, verschenen bij De Arbeiderspers

Tweede druk 2001

Derde, herziene druk 2014

ISBN 978 90 263 2717 9

© Copyright by the Trustees of the Robert Graves Copyright Trust

© 2014 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Guido Golüke

Oorspronkelijke uitgave 1957, Cassell

Oorspronkelijke titel *Goodbye to All That*

Voorwoord © 2014 Stefan Brijs

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie © Wim van de Hulst

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voorwoord

Stefan Brijs

Mijn exemplaar van *Goodbye to All That* telt vele ezelsoren, onderstreepte alinea's, aantekeningen in de marge. Een willekeurige selectie van wat ik heb gemarkeerd: beschrijvingen van kledij, bepakking, bewapening en bevoorrading, dialogen tussen officieren onderling en tussen oversten en hun soldaten, teksten van soldatenliederen, cijfers over gewonden en gesneuvelden, bijzonderheden over verwondingen en in ontbinding verkerende lichamen, geluiden van aanvliegende bommen – *whizz-bang!* – en vallende granaatscherven – *flop! flop!* –, passages over de zelfmoord uit liefdesverdriet van een rekrut, de strenge straffen voor ongehoorzame soldaten en – al bijna even dramatisch – een bezoek aan de militaire tandarts. Zo kan ik nog wel even doorgaan, want Graves' boek was zonder meer een belangrijke bron van documentatie en inspiratie voor mijn roman *Post voor mevrouw Bromley*. In de vijf jaar dat ik eraan geschreven heb, las ik een hele bibliotheek aan boeken over de Eerste Wereldoorlog, maar enkel in *Goodbye to All That* vond ik zo'n overvloed aan nuttige anekdotes, zeer gedetailleerd en nuchter beschreven, zonder overdrijving of zelfverheerlijking, waarbij de auteur de ene keer als oog- of oorgetuige optrad en de andere keer putte uit eigen ervaringen, als strijder en als slachtoffer.

Graves schreef zijn memoires elf jaar na het einde van de oorlog. Struinend door de loopgraven van zijn geheugen rakelt hij het hele verhaal op, vanaf zijn geboorte in Wimbledon in 1895 tot aan zijn

‘verbitterde’ afscheid van Engeland in 1929. Zo vat hij ruim drie decennia van zijn leven samen in vierhonderd pagina’s. Drie vierde daarvan gaat echter over zijn periode aan het Westfront, die nog geen vol jaar duurde, alsof alles daarvoor slechts een aanloop was en alles erna een langgerekte epiloog – hij overleefde de oorlog meer dan een halve eeuw. Zelf schrijft hij in zijn nawoord van 1957: ‘Hoe-wel mij vaak wordt gevraagd een vervolg te publiceren op deze auto-biografie, die ik in 1929 op drieëndertigjarige leeftijd heb geschre-ven, ben ik altijd blij te kunnen melden dat er sindsdien weinig is voorgevallen dat interessante stof vormt voor een autobiografie.’

Een gebrek aan zelfkennis of moedwillige misleiding? Zijn lange leven na 1918 bood immers materiaal voor nog vele delen memoires. Een emigratie naar Mallorca, stormachtige relaties, een zwerftocht door Europa en de Verenigde Staten tijdens de Spaanse Burgeroor-log, de dood van twee van zijn kinderen tijdens de Tweede Wereld-oorlog en uiteraard het volumineuze oeuvre dat hij nog bij elkaar schreef, waaronder gerespecteerde bewerkingen van Griekse my-thes en de wereldwijd bekende historische roman *I, Claudius*. Ande-ren wisten er wél raad mee, getuige de waterval van essays, getuige-nissen, briefwisselingen en biografieën die na zijn dood over hem verschenen.

Mij lijkt het dat Graves verder over zichzelf zweeg omdat hij er geen behoefte aan had zich naakt aan de lezer te tonen. De oorlog moest hij van zich af schrijven – hij had te veel gezien en meege-maakt – maar alles wat er vervolgens in zijn turbulente leven gebeur-de en de emoties die daarmee gepaard gingen, verwerkte hij liever in zijn vele gedichten, gehuld in omfloerste bewoordingen en symbo-lijk. ‘Een allesoverheersende poëtische obsessie,’ schreef hij zelf.

Zijn afkeer van pathetiek en narcisme blijkt overigens ook uit *Dat hebben we gehad*. Sterker nog, zo rijk deze memoires zijn aan anekdo-tes en details, zo arm zijn ze aan gevoelens en empathie. De kogels en granaatscherven vliegen hem om de oren, mosterdgas dringt tot diep in zijn neus, zijn strijdmakkers sneuvelen bij bosjes, bij mo-menten waadt hij door darmen en andere ingewanden van half ver-teerde lichamen, en nóg blijft hij koel en beredeneerd schrijven, als iemand die alles van een veilige afstand door een verrekijker gade-

slaat en intussen aantekeningen maakt. Zelfs over zijn eigen verwondingen, die hij opliep tijdens de slag aan de Somme, heeft hij het alsof hem werd gevraagd een autopsieverslag te schrijven: 'Een granaatscherf was door mijn linkerdij gegaan, heel hoog, vlak onder mijn kruis; dat ik niet was ontmand moet ik te danken hebben aan het feit dat ik tijdens het rennen net op het hoogste punt van een sprong was. De wond boven mijn oog was veroorzaakt door een klein stukje marmer, mogelijk van een van de grafzerken op het kerkhof van Bazentin.' Wanneer hij merkt dat hij gewond is, weet hij trouwens ook niet meer uit te brengen dan: 'Ik ben geraakt.'

Die reportageachtige manier van schrijven, zo anders dan het ook in 1929 verschenen *Im Westen nichts neues* van de Duitse oorlogsveteraan Erich Maria Remarque – een werk dat eveneens een grote indruk op me maakte – combineert Graves bovendien met nog drogere verslagen van rechtszaken, uitgebreide regimentsgeschiedenissen, lange overzichtslijsten, kopieën van bataljonsorders en krantenartikelen, van alles en nog wat dat zijn verhaal moest staven, alsof hij vreesde onvolledig te zijn of voor een fantast te worden aangezien.

Maar ondanks de afstandelijke stijl en de enorme hoeveelheid informatie die Graves terloops verstrekt, slaagt *Goodbye to All That* erin op elk ogenblik te boeien. Graves weet je als lezer immers het gevoel te geven dat je bevoorrecht bent met hem op te trekken en zo *all that* vanaf de eerste rij mee te maken. En 'dat alles' is nogal wat. De gebeurtenissen volgen elkaar in hoog tempo op, vaak met tijdsprongen, zowel vooruit als achteruit. Het lijkt of hij deze memoires in één lange sessie of trance heeft geschreven, waarbij de ene herinnering hem naar de andere voert – zijn geheugen een soort niemandsland waarin hij van granaatrechter naar granaatrechter kruipt op zoek naar wat of wie er is achtergebleven. De ene keer bevind je je tot aan je knieën in de modder van een loopgraaf, de andere keer zit je comfortabel te dineren in de officiersmess. Dan weer ga je 's nachts op patrouille, in het besef dat je niet meer terugkeert, of woon je een rechtszaak bij die beslist over leven en dood van een eenvoudige jongen die uit angst is gedeserteerd. Je voert een discussie over metrum en rijm met andere dichters die je pad kruisen, zoals Siegfried Sassoon of Wilfred Owen, en het volgende ogenblik sta je rekruten les te

geven in exercitie, geweerschieten en ‘gedrag zoals dat een officier en gentleman betaamt’.

Graves hield het bijna een jaar vol aan het front – lees: bleef in leven – en daarmee was hij behalve een geluksvogel, iemand met een staat van dienst waarmee slechts weinigen konden wedijveren, maar die niemand hem echt benijdde.

‘De eerste drie weken was een officier aan het front nauwelijks van enig nut; hij wist er heg noch steg (...) Tussen de derde en vierde week was hij op zijn best (...) Daarna nam zijn gevechtswaarde geleidelijk aan af naarmate er zich neurasthenie ontwikkelde. Na zes maanden was hij nog steeds min of meer in orde; maar na negen of tien maanden werd hij (...) gewoonlijk een blok aan het been voor de andere officieren van de compagnie. Na een jaar of vijftien maanden was hij vaak volkomen onbruikbaar geworden.’

Iedereen kwam min of meer beschadigd uit deze oorlog, was het niet fysiek, dan mentaal. Neurasthenie. Shellshock. Ook Graves kreeg er op den duur mee te maken. Nachtmerries. Angstaanvallen. Misselijkheid. Te lang had hij zijn emoties onderdrukt; zijn manier om met de gruwel om te gaan. Anderen werden al veel vroeger gek of schoten zich in wanhoop door het hoofd, als een vijandige kogel hen niet eerder velde. Graves nam dag in, dag uit afstand van wat hij zag, zoals een dokter die op de spoedafdeling werkt. Maar wat er was gebeurd, kon hij niet uit zijn hoofd zetten.

In *Post voor mevrouw Bromley* legt een van de officieren aan mijn hoofdpersonage John Patterson uit hoe soldaten reageren op traumatische gebeurtenissen: ‘Je hebt praters en je hebt zwijgers, John, maar hoe je het ook wendt of keert, het maakt uiteindelijk niet het minste verschil.’

Robert Graves besloot erover te praten op papier. Dat deed hij gereserveerd, laconiek bijna, ‘als een echte Engelsman’. Daardoor valt het amper op dat hij zo goed als nooit een standpunt inneemt. Eén keer noteert hij, naar aanleiding van een gesprek met Siegfried Sassoon: ‘We zagen de oorlog niet langer als een gewapend conflict tussen handelsrivalen: de voortzetting ervan scheen louter de opoffering van de idealistische jongere generatie aan de domheid en de angstige zelfbescherming van de oudere.’

Maar die stellingname komt geheel onverwacht en krijgt geen vervolg, ook niet wanneer Sassoon een berucht pamflet publiceert waarin hij zich ‘doelbewust verzet tegen het militaire gezag’ dat de oorlog opzettelijk rekt. Dat bericht vervult Graves met ‘bezorgdheid en verdriet’ en hij ‘helpt’ Sassoon om hem ontoerekeningsvatbaar te laten verklaren zodat hij in plaats van te worden veroordeeld naar een herstellingsoord voor neurasthenici kan – een gebeurtenis die romancier Pat Barker in de jaren negentig inspireerde tot de *Regeneration*-trilogie.

Graves moet een voortdurende twijfelaar zijn geweest. Als hij thuis was, wilde hij terug naar het front, eenmaal aan het front wilde hij toch weer liever naar huis. En zo was het ook met zijn houding tegenover die verschrikkelijke oorlog, die miljoenen mensenlevens kostte. Was hij voor? Of tegen? Dat laat hij in het midden. Hij toont enkel hoe het was toen, een eeuw geleden, niet in full colour, maar in zwart-wit en zonder bijschriften. Het is aan de lezer om conclusies te trekken.

Voorwoord

Ik heb dit boek achtentwintig jaar geleden, tijdens een gecompliceerde huiselijke crisis, en met heel weinig tijd voor revisie, gedeeltelijk geschreven en gedeeltelijk gedictieerd. Ik nam verbitterd afscheid van Engeland, waar ik onlangs heel wat conventies had doorbroken; met de meesten van mijn vrienden had ik ruzie gehad, of ze hadden met me gebroken; ik was, verdacht van poging tot moord, zwaar aan de tand gevoeld door de politie; en na dat alles kon het me niet meer schelen wat wie dan ook van mij dacht.

Nu ik *Dat hebben we gehad* voor het eerst sinds 1929 opnieuw heb gelezen, vraag ik me af hoe mijn uitgevers aan een proces wegens smaad zijn ontkomen.

Huiselijke crises zijn altijd kostbaar, maar ondanks de net ingetreden Crisistijd werd het boek in Engeland en de Verenigde Staten zo goed verkocht dat ik mijn schulden kon betalen en me zonder acute zorgen voor de toekomst op Mallorca kon vestigen. *Goodbye to all that* werd een gezegde, en mijn enige bijdrage aan Bartletts *Dictionary of Familiar Quotations*.

De tekst is op een groot aantal plaatsen gewijzigd – veel saaie of dwaze passages zijn geschraapt; een paar destijds weggelaten anekdotes zijn nu in het boek opgenomen; het hoofdstuk over T.E. Lawrence is vervangen door een langer dat ik vijf jaar later heb geschreven; feitelijke onjuistheden zijn gecorrigeerd en mijn begrijpelijkerwijs onsamenvattend en slordig proza is herzien. Enkele personen zijn nu

onder hun echte naam vermeld, daar de oorspronkelijke vermomming niet meer nodig is.

Als er na al die jaren nu nog beledigende passages in voorkomen, hoop ik dat het me wordt vergeven.

Deyá, Mallorca, Spanje, 1957

I

Laat ik, als bewijs van mijn bereidheid de autobiografische conventies te aanvaarden, maar meteen mijn twee vroegste herinneringen vastleggen. De eerste is dat ik loyaal voor een raam werd opgetild om te kijken naar een stoet versierde rijtuigen en wagens ter ere van koningin Victoria's diamanten jubileum in 1897 (dat was in Wimbledon, waar ik op 24 juli 1895 ben geboren). De tweede is dat ik met een soort moedeloos ontzag opkeek naar een kast in de kinderkamer die toevallig openstond en tot het plafond was gevuld met octavodelen van Shakespeare. Mijn vader had een Shakespeare-leeskring opgericht. Ik kwam er pas veel later achter dat dit de Shakespeare-kast was, maar ik had kennelijk al een sterke, instinctieve afkeer van salonactiviteiten. En als er vooraanstaande personen op bezoek kwamen, zoals sir Sidney Lee met zijn grote kennis van Shakespeare of lord Ashbourne, toen nog geen lord, met zijn luide gepraat over 'Ierland voor de Ieren' en zijn saffraangele kilt, of meneer Eustace Miles, de Engelse kampioen real-tennis en vegetariër met zijn exotische nootjes, had ik ze op mijn manier al helemaal door.

Ik koesterde ook geen illusies over Algernon Charles Swinburne, die mijn wandelwagen vaak tegenhield als hij me op de Nurses' Walk aan de rand van Wimbledon Common tegenkwam om me over mijn bol te aaien en een kusje te geven: hij liet geen wandelwagen ongehinderd passeren want hij was een verstokt bolletjesaaiër en kindjeskusser. De Nurses' Walk lag tussen 'The Pines' in Putney (waar hij

met Watts-Dunton woonde) en de pub The Rose and Crown, waar hij zijn dagelijkse pint bier dronk; Watts-Dunton gaf hem daarvoor twee penny's en meer niet. Ik wist niet dat Swinburne een dichter was, maar ik wist wel dat hij een publiek gevaar was. Swinburne was trouwens als piepjonge man naar Walter Savage Landor, toen een stokoud man, gegaan en had van die dichter de zegen gekregen waarvoor hij kwam; en Landor was als kind over zijn bolletje geaaid door dr. Samuel Johnson; en Johnson was als kind naar Londen gebracht om door koningin Anne te worden aangeraakt tegen scrofulose, de kwaal des konings; en koningin Anne was als kind...

Maar ik had het over de Shakespeare-leeskring. Hij bleef jaren bestaan, en toen ik zestien was dreef mijn nieuwsgierigheid me ten slotte naar een van de bijeenkomsten. Ik weet nog hoe levendig mijn moeder, die absoluut niets van een feeks heeft, de rol van Katherine in *De getemde feeks* voorlas aan mijn beminnelijke vader, die Petruchio voor zijn rekening nam. De heer en mevrouw Hill behoorden tot de populairste leden van de kring. Deze bijeenkomst was een paar jaar voor ze rechter Hill en lady Hill werden, en ook een aantal jaren voor ik me in *De feeks* verdiepte. Ik herinner me de limonadeglazen, de sandwiches met schijfjes komkommer, de *petitfours*, de snuisterijen in de salon, de chrysanthemums in vazen en de gemakkelijke stoelen in een halve cirkel rond de haard. De vriendelijke stem van Maurice Hill die mijn vader als Hortensio vermaande: 'Gaat heen dan, de temming der feeks is geschied.' Ik zelf beëindigde de voorstelling als Lucio met: 'Wonder is het boven wonder, dat ze zoo zich temmen liet.' Ik moet eens gaan luisteren hoe hij zijn tekst opzegt als rechter in echtscheidingszaken; zijn vermaningen zijn beroemd geworden.

Na die 'vroegste herinneringen' moet ik misschien een paspoortbeschrijving van mezelf geven en de gegevens dan verder laten uitdijen. Geboortedatum... Geboorteplaats... die gegevens heb ik al verstrekt. Beroep... in mijn paspoort staat 'hoogleraar'. Dat kwam me in 1926, toen ik voor het eerst een paspoort aanvraag, het beste uit. Ik dacht erover als beroep 'schrijver' op te geven, maar dat woord levert bij paspoortambtenaren vaak gecompliceerde reacties op. 'Hoogleraar' leidt tot een simpele reactie: dof respect. Geen vragen. Hetzelfde geldt voor 'legerkapitein (pensioenuitkering)'.

Volgens de gegevens is mijn lengte een meter vijftachtig, zijn mijn ogen grijs en is mijn haar zwart. Aan 'zwart' moet eigenlijk 'dik en krullend' worden toegevoegd. In strijd met de waarheid word ik omschreven als zijnde zonder bijzondere kentekenen. Om te beginnen is er mijn grote neus, ooit een arendsneus, die ik in Charterhouse heb gebroken toen ik zo dom was met voetballers te gaan rugbyen. (Tijdens diezelfde wedstrijd heb ik zelf een andere speler zijn neus gebroken). Dat bracht hem uit zijn evenwicht, en door het boksen is hij geheel uit het lood geslagen. Uiteindelijk ben ik eraan geopereerd door een onbekwaam legerchirurg en sindsdien fungeert hij niet langer als een verticale demarcatielijn tussen mijn twee gezichtshelften, die van nature al ongelijk zijn – mijn ogen, wenkbrauwen en oren zitten allemaal scheef, en mijn vrij hoge jukbeenderen bevinden zich niet op gelijke hoogte. Mijn mond is wat men 'vol' noemt, en ik glimlach met opeengeperste lippen: toen ik dertien was brak ik mijn twee voortanden en kreeg ik er moeite mee ze te laten zien. Ik heb grote handen en voeten. Ik weeg ongeveer achtenzeventig kilo. Mijn beste komische nummer dank ik aan mijn losse heupgewrichten: ik kan op een tafel gaan zitten en ermee tapdansen als de Fox Sisters. Mijn ene schouder zit duidelijk lager dan de andere als gevolg van een longwond. Ik draag geen horloge omdat ik de veer altijd weer magnetisch maak; toen er tijdens de oorlog een order werd uitgevaardigd dat officieren een horloge moesten dragen dat dagelijks gelijkgezet diende te worden, moest ik twee keer per maand een nieuw kopen. Medisch gezien zit het met mij wel goed.

In mijn paspoort wordt als mijn nationaliteit 'Brits onderdaan' opgegeven. Hier kan ik misschien Marcus Aurelius parodiëren die zijn boek *Ta eis heauton* begint met de diverse voorouders en familieleden aan wie hij de deugden van een waardig Romeins keizer te danken heeft: om uit te leggen waarom ik geen Romeinse keizer ben en, behalve bij bepaalde gelegenheden, zelfs geen Engelse gentleman. De voorouders van mijn moeders vader, de von Rankes, waren plattelandsdominees en ze stamden niet uit een oud adellijk geslacht. Leopold von Ranke, de eerste moderne historicus en mijn oudoom, heeft het 'von' aan de naam toegevoegd. Ik heb het een en ander aan hem te danken. Hij schreef, tot grote verontwaardiging van

zijn tijdgenoten: 'Ik ben in de eerste plaats historicus en dan pas christen; mijn doel is simpelweg na te gaan hoe de dingen nu eigenlijk zijn gebeurd.' En in een verhandeling over de Franse geschiedschrijver Michelet: 'Hij schreef geschiedenis in een stijl waarin de waarheid niet verteld kon worden.' Dat Thomas Carlyle hem afkeurend als 'gortdroog' bestempelde is geen negatieve kritiek. Van Heinrich von Ranke, mijn grootvader, heb ik mijn onbeholpen grote lichaam, mijn uithoudingsvermogen, energie, ernst en dikke haar. Hij was in zijn jonge jaren opstandig en zelfs atheïst. Tijdens zijn medische studie aan een Pruisische universiteit was hij betrokken bij de politieke woelingen van 1848, toen studenten voor Karl Marx demonstreerden tijdens zijn proces wegens hoogverraad. Evenals Marx moesten ze het land verlaten. Mijn grootvader ging naar Londen en voltooide daar zijn medische studie. In 1854 ging hij als regimentsarts met het Britse leger naar de Krim. Het enige wat ik daarover weet is een losse opmerking die hij tegen me maakte toen ik nog een kind was: 'Die grote lijven zijn niet altijd de sterkste. Bij Sebastopol heb ik die grote British Guards in de loopgraven zien aftakelen en bij tientallen zien sterven, terwijl de kleine sappeurs er niet onder leden.' Toch heeft zijn grote lichaam zich heel goed gehouden.

In Londen trouwde hij mijn grootmoeder, een nietige, engelachtige, timide Deense uit Sleswijk, dochter van Tiarks, de astronoom van Greenwich. Voor haar vader zich met astronomie inliet had de familie zich naar het schijnt gehouden aan het Deense plattelandsstelsel – lang geen slecht stelsel – waarin het beroep steeds van vader op zoon wisselde. De oneven generaties waren smeden en de even generaties waren dominees. Mijn zachtere karaktertrekken gaan terug op mijn grootmoeder. Ze had tien kinderen; de oudste ervan, mijn moeder, is in Londen geboren. Mijn grootvader matigde zich in zijn atheïsme en radicalisme. Hij keerde uiteindelijk terug naar Duitsland, waar hij in München een bekend kinderarts werd, en ongeveer de eerste dokter in Europa die erop stond dat zijn jonge patiëntjes zuivere melk kregen. Toen hij tot de ontdekking kwam dat hij via de gewone weg geen zuivere melk naar de ziekenhuizen kon krijgen, begon hij zelf een modelzuivelboerderij. Zijn agnosticisme was een bron van verdriet voor mijn vrome lutherse grootmoeder; ze

bleef voor hem bidden, maar concentreerde zich toch in het bijzonder op het zielenheil van haar kinderen.

Mijn grootvader kwam op zijn sterfbed enigszins tot inkeer; zijn laatste woorden waren: 'De God van mijn vaders, aan Hem houd ik me in ieder geval.' Ik weet niet wat hij daarmee bedoelde, maar het was een uitspraak die strookte met zijn patriarchale kwade buien, met zijn aanvaarding van een prominente positie in de Beierse samenleving als Herr Geheimrat Ritter von Ranke en met zijn trouw aan de keizer, met wie hij een of twee keer op hertenjacht is geweest. In de praktijk betekende het dat hij zichzelf religieus en politiek als een goed liberaal beschouwde en dat mijn grootmoeder zich geen zorgen had hoeven maken. Ik bewonder mijn Duitse familieleden; ze hebben edele principes, zijn gemakkelijk in de omgang, hartelijk en serieus. De mannen hebben geen duels geleverd om verachtelijke, persoonlijke erekwesties, maar in het belang van de samenleving – ze werden bijvoorbeeld uitgedaagd omdat ze hadden geprotesteerd tegen het schandelijk gedrag van een hogere officier of ambtenaar. Een van hen verloor zijn hoge positie in de Duitse consulaire dienst omdat hij weigerde het consulaat in Londen te gebruiken als coördinatiecentrum voor rapporten van de geheime dienst. Het zijn ook geen zware drinkers. Mijn grootvader had bij de regelmatige 'drinkfestijnen' op de universiteit de gewoonte overtollig bier in zijn negentiende-eeuwse rijlaarzen te gieten als er niemand keek. Hij liet zijn kinderen thuis Engels spreken en zag Engeland altijd als het centrum van cultuur en vooruitgang. De vrouwen waren nobel en geduldig, en hielden hun ogen neergeslagen als ze uit wandelen gingen.

Op achttienjarige leeftijd ging mijn moeder naar Engeland als gezelschapsjuffrouw bij miss Britain, een eenzame oude vrouw die als wees bevriend was geraakt met mijn grootmoeder en haar zeventien jaar lang trouw had verzorgd. Toen ze ten slotte stierf in de seniele overtuiging dat mijn moeder, haar enige erfgename, nauwelijks van het testament zou profiteren, bleek dat ze goed was voor honderd-duizend pond. Het is typerend voor mijn moeder dat ze de erfenis met haar vier jongere zusters deelde en slechts een vijfde voor zichzelf hield. Ze was vastbesloten naar India te gaan na een korte oplei-

ding tot medisch zendeling. Die ambitie werd nu gedwarsboemd door haar kennismaking met mijn vader, een weduwnaar met vijf kinderen; het werd haar duidelijk dat ze in eigen land even goed zendingswerk kon verrichten.

De familie Graves heeft een stamboom die teruggaat tot een Franse ridder die in 1485 met Hendrik VII in Milford Haven landde. Kolonel Graves the Roundhead wordt genoemd als de stichter van de Ierse tak van de familie. Hij raakte een keer gewond en werd voor dood achtergelaten op het marktplein in Thame, was naderhand belast met de gevangenhouding van koning Charles I in kasteel Carisbrooke en werd later royalist. Limerick was het centrum van deze familietak. De paar militairen en artsen erin waren hoofdzakelijk aangetrouwde familieleden; de directe mannelijke lijn werd gevormd door een reeks dominees, dekens en bisschoppen, behalve mijn overgrootvader John Crosbie Graves, die politierechter was in Dublin. De Graves' van Limerick hebben geen 'twee rechterhanden' of enig gevoel voor techniek, maar ze hebben een grote reputatie als causeurs. Bij mijn familieleden in wie de karaktertrekken van de familie het sterkst naar voren komen, is onnodig gepraat een nerveuze aandoe-ning. Maar het had erger kunnen zijn dan het is: gewoonlijk is het informatief, vaak geestig, maar het gaat maar door. De von Rankes schijnen evenmin over veel technisch vernuft te beschikken. Ik vind het hoogst onpraktisch geboren te zijn in het tijdperk van de inwendige verbrandingsmotor en de elektrische dynamo en er geen gevoel voor te hebben: een fiets, een Primus kooktoestel en een infanteriegeweer markeren de grenzen van mijn technisch bevattingsvermogen.

Mijn grootvader van vaders kant, de protestantse bisschop van Limerick, had acht kinderen. Hij was een opmerkelijk mathematicus – hij formuleerde als eerste een of andere theorie over sferische kegelsneden – alsook een gezaghebbend kenner van de Ierse Brehonwetten en het Oghamschrift, maar hij had de naam verre van vrijgevig te zijn. Hij en O'Connell, de katholieke bisschop, hadden een uitstekende verstandhouding. Ze taptten Latijnse moppen, bespraken fijnzinnige geleerde onderwerpen en waren onklerikaal genoeg om hun religieuze geschilpunten niet al te serieus op te vatten.

Toen ik zo'n negentien jaar na mijn grootvaders dood als militair in Limerick was gelegerd, hoorde ik verhalen over hem van de plaatselijke bevolking. Bisschop O'Connell had hem een keer geplaagd met de grootte van zijn gezin en mijn grootvader had hem warm van repliek gediend met de tekst over de gelukzaligheid van de man die zijn koker vol pijlen heeft; waarop O'Connell kort antwoordde: 'In de oude joodse koker zaten er maar zes.' Mijn grootvaders begrafenisstoet, zeiden ze, was de langste die de stad Limerick ooit heeft aanschouwd: van de kathedraal door O'Connell Street tot over de Sarfield Bridge, en vandaar nog ik weet niet hoeveel Ierse mijlen verder. Hij heeft mij als kind gezegend, maar dat kan ik me niet herinneren.

Van mijn vaders moeder, een Cheyne uit Aberdeen, heb ik helemaal niets te weten kunnen komen, behalve dat ze 'een heel mooie vrouw was', en de dochter van de geneesheer-generaal van de Ierse strijdkrachten. Ik kan slechts concluderen dat het meeste wat ze heeft gezegd of gedaan onopgemerkt is gebleven in de met grote onderlinge rivaliteit gevoerde gesprekken over de familie. De stamboom van de familie Cheyne ging zonder onregelmatigheden terug tot sir Reginald Cheyne, hofdignitaris van Schotland in 1267. In latere tijden waren de Cheynes juristen en artsen. Maar mijn vader is momenteel bezig aan zijn autobiografie en zal hier ongetwijfeld uitgebreid over schrijven.

Mijn vader ontmoette mijn moeder in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw. Hij was ervoor getrouwd geweest met een van de Ierse Coopers, van Coopers' Hill bij Limerick. De familie Cooper was nog Ierser dan de familie Graves. Het verhaal gaat dat toen Cromwell naar Ierland kwam en plunderend en moordend door het land trok, Moira O'Brien, de laatste overlevende van de grote O'Brienclan, die heer en meester was van de landerijen rond Limerick, op een dag bij hem kwam en zei: 'Generaal, u hebt mijn vader en mijn ooms, mijn man en mijn broers vermoord. Ik ben als enige erfgename van deze landerijen overgebleven. Bent u van plan ze te confisqueren?' Cromwell werd naar het schijnt diep getroffen door haar magnifieke verschijning en antwoordde dat hij dat zeer zeker van plan was geweest. Maar dat ze haar landerijen, of althans een gedeelte ervan, kon houden op voorwaarde dat ze met een van zijn officieren, vaan-

drig Cooper, trouwde. Jane Cooper, met wie mijn vader trouwde, is aan tuberculose gestorven.

De Graves hadden dunne, scherpe neuzen en waren nogal knorrig van aard, maar ze waren nooit verdorven, wreed of hysterisch. Een hardnekkige literaire traditie: Richard, een dichter van vrij geringe betekenis en een vriend van Shenstone; John Thomas, die mathematicus was en heeft bijgedragen tot sir William Rowan Hamiltons ontdekking van de quaternionen; Richard, godgeleerde en hoogleraar Grieks; James, archeoloog; Robert, uitvinder van de ziekte die naar hem is vernoemd en een vriend van Turner; Robert, classicus en theoloog, en een vriend van Wordsworth; Richard, nog een godgeleerde; Robert, nog een godgeleerde; diverse Roberts, Jamesen, Thomassen en Richards; Clarissa, een van de meest bezongen schoonheden van Ierland, die met Leopold von Ranke trouwde (in de kerk van Windermere) en de families Graves en von Ranke een paar generaties voor mijn vader en moeder met elkaar verbond. (Zie de *British Museum Catalogue* voor een achttiende- en negentiende-eeuws verslag van de literaire geschiedenis van de familie Graves.)

Door die verbintenis van Clarissa en Leopold heeft mijn vader mijn moeder ontmoet. Mijn moeder vertelde hem meteen dat ze hield van *Father O'Flynn*, het lied waardoor mijn vader hoofdzakelijk in de herinnering zal voortleven. Hij had de tekst geschreven bij een traditionele horlepiep, *The top of Cork Road*, die hij zich uit zijn jeugd herinnerde. Sir Charles Stanford leverde een paar akkoorden voor de toonzetting. Mijn vader verkocht de volledige rechten voor één guinje. Boosey, de uitgever, heeft er duizenden aan verdiend. Sir Charles Stanford, die als de componist een royalty ontving, heeft er ook een groot bedrag aan overgehouden. Onlangs heeft mijn vader een paar pond ontvangen van de grammfoonrechten. Hij is hierover geenszins verbitterd, maar hij heeft me meer dan eens met bijna religieuze ernst op het hart gedrukt nooit de volledige rechten van wat voor werk dan ook voor een bepaald bedrag te verkopen.

Dat mijn vader een dichter is heeft me in ieder geval gevrijwaard van enige valse eerbied voor dichters. Ik ben zelfs opgetogen als ik mensen ontmoet die hem wel en mij niet kennen. Ik zing sommige van zijn liedjes tijdens het afwassen of boontjes doppen en soortge-